

Глава 1 РЕЗЮМЕ

Докладът съдържа обобщените данни и основни изводи от проект „Гражданско наблюдение в съдилищата по дела, свързани с домашно насилие“, реализиран с подкрепата на Институт „Отворено общество“ – София.

Наблюдението е проведено от октомври 2004 г. до декември 2005 г. и обхваща съдилищата в Бургас, Варна, Разград и брачната колегия на Софийския районен съд. Извършено е наблюдение на 341 дела. Наблюдавани и анализирани са прилагането на Семейния кодекс, Наказателния кодекс, Гражданско-процесуалния и Наказателно-процесуалния кодекс и Закона за защита срещу домашното насилие (ЗЗДН), практиките в съдилищата по водене на съдебните процеси, тяхната ефективност и бързина, както и работата на съдиите и съдебната администрация. Представен е и анализ на условията, в които работят съдилищата с граждани, включително и възможностите за достъп на хора с увреждания.

Докладът включва наблюденията на доброволците, отразени в анкетните карти. Посочените по-долу изводи и препоръки са съставени от екипа по проекта и експертите, които подготвиха настоящия доклад.

- В доклада се отбелязва, че страните по делата не са запознати със закона, с възможностите, които им дава съдебното производство, с последиците, които могат да настъпят при неизпълнение на съдебна заповед, както и с реда в съдебната зала. Препоръчва се едновременното използване на различни методи за **популяризиране и разясняване на основните положения в новия Закон за защита срещу домашно насилие**.
- Като резултат от разговорите със съдии се отбелязва **липсата на обучителни програми** за прилагачите закона лица и институции, както и липсата на дискусии между работещите по проблема професионалисти, насочени към споделяне на знания и опит. Поради това се препоръчва **повишаване на квалификацията на служителите в институциите, които са специално натоварени с приложението на ЗЗДН**, включително разработване и прилагане на специализирани програми за обучение на магистрати, за служители в отделите за закрила на детето и социалните служби, както и обучение на адвокати.
- Проведените фокус-групи идентифицираха **липсата на комуникация** между ангажираните с проблема ведомства. Препоръчва се **създаването на мрежа**, която да подобри взаимодействието между тях. Това ще увеличи възможностите за съдействие и постигане на синхрон между тях, допълнително да повиши сътрудничеството с

неправителствените организации и ще насърчи така необходимите, но липсващи програми по изпълнението на закона.

- Беше спомената липсата на **специализирани програми**, към които съдиите да могат да насочат жертвите и извършителите на акт на домашно насилие. За пореден път действието на един добър в същността си закон е блокирано от липса на цели звена, необходими за гарантиране на неговата ефективност, както и поради липса на осведоменост, адекватни програми и др. Затова се препоръчва разработване и прилагане на **специализирани програми за помощ и подкрепа на жертвите и насилниците**. Посещаването на подобни програми би помогнало на жертвата да развие ресурси за справяне с проблема, да я насърчи да търси подкрепа. От друга страна, извършителят на насилието също може да получи адекватна помощ.
- По отношение работата на съдиите наблюдателите отчитат, че съдът **следи строго за реда в съдебната зала**, не допуска коментари и изявления извън протокола, демонстрира безпристрастно поведение. Във всички карти за наблюдение почти без изключение гражданските наблюдатели отбелязват, че съдиите се държат обективно, не проявяват пристрастност към страните и указват правата на участниците в производството.
- Наблюдавани са случаи, при които **не се спазва графикът на съдебните заседания**. Пред въззивната инстанция няма правила относно насрочването на заседанията, което понякога довежда до забавяне на разглеждането на делата. В тази връзка се очерта необходимостта тези срокове да бъдат изрично посочени в текстовете на ЗЗДН.
- Прави впечатление огромният брой дела, приключили поради оттегляне **на искането от страна на жертвите**. В тези случаи за съда липсва механизъм да предприеме действие, дори и при наличието на данни за домашно насилие. Едно възможно решение е да се даде възможност на съда да уведоми прокуратурата и тя да предприеме съответните действия.
- Друг очертаващ се проблем е **трудността, с която се доказва домашно насилие**. Ако едната страна в брачния процес твърди, че е преживяла домашно насилие, тя трябва да установи факта на насилието, чието доказване е трудно и непосилно за жертвата. Въпреки наличието на законов текст са налице различни практики, поради което е необходимо провеждане на дискусии с оглед **унифициране на съдебната практика** по този въпрос.
- Регистрирани са множество случаи на **лошо отношение към клиентите** от страна на съдебната администрация. Отбелязва се и липсата на **подходящи условия за извършване на справки и проучване на дела**. Тези изводи налагат нуждата от обучения на служителите в

администрацията за работа с клиенти и особено с лица, преживели насилие.

- Сериозен проблем представлява и **техническо обезпечаване на съдебните заседания**, включително проблеми с охрана на съдебните зали; макар и по-рядко има и проблеми с чуваемостта в залата по време на заседания и неподходящи **материални условия** вътре в залите. Наблюдателите подчертават специално липсата на места за изчакване преди началото на съдебно заседание и липса на помещения за разпит на деца. Тук се препоръчва административните ръководители да положат допълнителни усилия за подобряване на условията в съдебните зали и службите, които работят с граждани.
- Наблюдателите регистрират **трудности при намиране на съдебните зали**, в които са насрочени делата, липса на информация за това кое дело кога и къде се гледа и пр. Във тази връзка възниква необходимостта от **създаването на информационни центрове в съдилищата**. Това ще даде възможност гражданите да получават цялата необходима им информация, а от друга страна ще даде възможност съдебните служители да изпълняват по-ефективно основните си задължения по обработка на делата.
- От гледна точка на анализираното законодателство се очертава **необходимост от синхронизация** на Закона за защита срещу домашното насилие с процесуалните закони, Семейния кодекс, Закона за правната помощ и изглаждане на противоречията между тях.
- Докладът включва конкретни предложения, между които: криминализирането на неизпълнението на мерките за защита и актовете на съда като цяло чрез промени в Наказателния кодекс и НПК; участието на прокурор в делата по ЗЗДН; по-детайлна регламентация на самия закон и мястото му в Гражданско-процесуалния кодекс, като особено производство.
- Съществена е идеята за специална уредба за защита на **поставените под запрещение лица и хората с увреждания**, които към момента са лишени от възможността се защитят в съда без съгласието и участието на своите настойници. Такава разпоредба би улеснила защитата на правата им по този закон.
- Отчита се необходимостта икономически да се гарантира защитата на жертвите чрез предвиждането на **безплатна правна помощ** по ЗЗДН.

Гражданското наблюдение в съдилищата има важна роля в реформата на българската съдебна система. До допринася за запознаване на гражданите с работата на съда и изграждането на отношения на доверие между местната общност и съда. Наблюдението позволява натрупването и анализирането на статистическа информация по параметри, които не се използват в официалната статистика на съдилищата. То има като косвен ефект постигане на по-голяма дисциплина и стриктност в наблюдаваните съдилища: още в хода на първата

година на проекта се констатира минимизиране на закъсненията при разглеждане на делото и ограничаване на бележките и коментарите извън протокола.

Глава 2 ВЪВЕДЕНИЕ В ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ

ЗАЩО СЕ НАБЛЮДАВАТ СЪДИЛИЩАТА?

Гражданското наблюдение е модел за осъществяване на граждански контрол върху дейността и работата на съдилищата. Това е **необходима гаранция за прозрачност и отчетност** на съдебната система. Гражданското наблюдение цели да засили нейната **отговорност** пред обществото и да подобри администрирането на законността, като увеличи гражданското присъствие в съдебните зали, констатира проблеми и предложи практически решения за тях.

Въвеждането на модела в България откликва и на опитите на много съдилища да **въведат политика на прозрачност в работата си** и да се отворят към обществото. Една от целите при прилагане на модела е постигане на по-добро разбиране от страна на гражданите на работата и ролята на магистратите, което да доведе до повишаване на доверието в съдебната система.

Моделът спомага да се **отрази по-пълно и обективно дейността на съда** по дела от публичен интерес в условията на динамично променящата се законова рамка, което се постига чрез взаимодействие между гражданското общество в лицето на неправителствените организации и съдебната система в лицето на съдилищата. Сътрудничеството между неправителствения сектор и съдилищата позволява на гражданите да научат много повече за естеството и качеството на съдебната намеса при решаване на важни за обществото проблеми, какъвто е например проблемът за насилието в семейството.

Методология на гражданското наблюдение в съдилищата

Методологията на гражданско наблюдение в съдилищата се състои в селекция и набиране на доброволци, които да извършват системно наблюдение над даден вид дела от обществен интерес, съдебните процедури или върху прилагането на определени закони. Наблюдението се осъществява в съдебната зала по определени критерии като например: поведение на страните в съдебната зала,

поведение на съдията и адвокатите, условията, при които се провеждат заседанията, техническата обезпеченост на работата на съдиите и съдебната администрация, достъпа до информация в съдилищата и по-специално достъпа до съдебни книжа в деловодствата, осигуряването на достъп на хора с увреждания и други.

Гражданските наблюдатели **се избират по предварително определени критерии**. Преди стартиране на наблюдението те преминават **специализирано обучение**, по време на което се въвеждат в методологията на извършване на наблюдението, получават общи знания за правото и съдебните процедури, както и насоки как да се държат по време на съдебно заседание и да се подготвят да извършват наблюдение по посочените критерии.

При извършване на наблюдението доброволците имат **опознавателни знаци** (например червени папки), за да бъдат разпознавани от съдиите и служителите в съдебната администрация. Те получават достъп до деловодствата, където предварително преглеждат текущите дела и селектират тези, по които ще се извърши наблюдението в съдебна зала. **Те присъстват на съдебните заседания и документират своите наблюдения върху специално разработени карти за наблюдение**. Първичните данни от картите, попълнени на база прякото наблюдение в съдебната зала и в деловодството, се обработват с цел да се създаде статистика по различни показатели, да се изведат аналитични обобщения по проблематиката на насилието срещу жени в България и да се изработят препоръки за промени.

Освен реакциите на страните в процеса, техните изявления и цялостното им поведение наблюдателите документират и поведението на съдията, който е решаващия орган, на прокурора, който носи функцията по обвинението в наказателното производство, и на адвокатите на страните. Те **регистрират такива факти** като продължителност на делата, причини за отлагане и забавяне, спазване на реда вътре и пред съдебната зала, обстановка и чуваемост. Записва се също информацията относно поведенческите реакции на пострадалия и на извършителя по наказателните дела, съответно на ищеца и на ответника по гражданските дела, отношението на съда, прокурора, адвокатите, информацията относно условията за нормално протичане на процеса в съдебната зала, както и относно правните аспекти по делото.

Спазва се принципът, че **наблюдението не е намеса в работата на съда**. В съдебната зала се съблюдава вътрешният ред, както и принципите на непристрастност и конфиденциалност. По време на наблюдението доброволецът трябва да бъде дискретен, обективен, да засвидетелства уважение към съда и участниците в процеса. Методът почива изцяло на сътрудничество, а не на конфронтация на неправителствените организации със съдилищата.

Въз основа на регистрираните от гражданските наблюдатели факти се **изготвят доклади**, които представляват обобщение и анализ на състоянието на показателите, по които се е извършвало наблюдението, както и препоръки за тяхното подобряване. Тези доклади **включват статистически данни** и дават ясна представата за облика на съда пред обществото. Те целят да се посочат

необходимите промени за подобряване на работата на съда по разглежданите показатели и за повишаване на общественото доверие в съдебната система.

Гражданското наблюдение в България

Този нов за България метод е заимстван от дългогодишния успешен опит на американските неправителствени организации „Адвокати за човешки права от Минесота” и „Наблюдател”¹. Инициативата, стартирала преди 10 години в щата Минесота, сега се реализира в почти всички щати в САЩ.

В началото гражданското наблюдение над съдилищата е съсредоточено върху проблема с насилието над жените, съдебната практика по този обществен проблем и липсата на статистика колко и какви дела от този тип достигат до съдебната зала и как „се движат” в съдебната система. По-късно гражданското наблюдение се насочва и към приложението на други закони, съдебните процедури и функционирането на съда като цяло.

Опитът и методологията на извършването в САЩ гражданско наблюдение е пряко използван и адаптиран за особеностите на българската съдебна система от екипа на проект „Гражданско наблюдение в съдилищата по дела, свързани с домашно насилие”. Методологията на американската организация „Наблюдател” е представена пред две срещи на български неправителствени организации през есента на 2004 година. Експерти на „Наблюдател” извършват и първоначалното обучение на българските наблюдатели по проекта и участват при изработването на анкетните карти.

ПРОЕКТ „ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ В СЪДИЛИЩАТА ПО ДЕЛА, СВЪРЗАНИ С ДОМАШНО НАСИЛИЕ”

Цели на проекта

Чрез успешното прилагане на модела се:

- √ развива форма за граждански контрол над съдебната система и се отстоява принципът за публичност на процеса;
- √ установяват негативните тенденции, практики и проблеми в съдебната система;
 - √ предлагат варианти за решаване на установените проблеми чрез усъвършенстване на практиките по администриране на делата;
 - √ повишава обществената осведоменост;
 - √ повишава доверието на обществото в съдебната система;
- √ предизвиква промяна в нагласата на обществото и по-специално на магистратите към проблема за насилието и за дискриминацията срещу жените във всичките им форми;
- √ повишава чувствителността на обществото към проблема „домашно насилие”.

¹ Опитът на „Наблюдател” е систематизиран на интернет страницата на организацията - <http://www.watchmn.org/>.

Институт „Отворено общество” – София подкрепя осъществяването на гражданско наблюдение в съдилищата по дела, свързани с насилието над жени от 2002 г., когато все още няма прието специално законодателство, което да урежда тази тема. Целите на Института са насочени от една страна към популяризиране на гражданското наблюдение като инструмент за работа на неправителствените организации в България и от друга, към привличане на общественото внимание към тежката социална и индивидуална цена на домашното насилие.

Тази инициатива започва като пилотен проект „Гражданският мониторинг и статистика на дела, свързани с домашното насилие, като инструменти за промяна”, реализиран през 2002-2003 година във Варненския районен и Варненския окръжен съд от Фондация “SOS – семейства в немилост”. Ръководител на проекта е адв. Елка Кръстева, която предлага и идеята за неговото осъществяване в България след успешно проведен стаж в американската организация “Наблюдател”.

През 2004 година Институт “Отворено общество” София подкрепя географското разширяване на проекта и финансира четири нови организации – Асоциация „Деметра” (Бургас), сдружение „Младежки алианс – Варна”, „Център на НПО в Разград” и фондация „Български център за джендър изследвания” (София), които провеждат **гражданско наблюдение над съдилищата в градовете Бургас, Варна, Разград и София.**

В края на 2005 г., след приключване на участието на Институт “Отворено общество” – София, и четирите финансирани организации отчитат **нарастващ интерес и добро сътрудничество с всички съдилища** и продължават доброволното наблюдение над тези видове дела. Проведените разговори и интервюта ясно показват промяната в отношението на съдиите към проблема „домашно насилие”.

По-специално като постигнати резултати се отчита засилената роля на съда като ключова фигура в процеса, увеличава се неговата активност при изясняване обстоятелствата по делото, съдът все по-често се ползва от даденото му от закона право да указва на страните правата или да ги напътства в процеса.

През 2006 година неправителствените организации продължават да използват методологията на гражданско наблюдение, за да регистрират промените, настъпили след приемането на **Закона за защита срещу домашното насилие.**

Дейности по проекта „Гражданско наблюдение в съдилищата”

Разработване на карти за гражданско наблюдение

В рамките на проекта са подготвени два вида карти за наблюдение. С едната се наблюдават дела, свързани с Наказателния кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс, а с другата – със Семейния кодекс и Гражданско-процесуалния кодекс. След приемането на ЗЗДН беше разработена карта по неговото прилагане.

Подбор на гражданските наблюдатели

Гражданските наблюдатели се избират с конкурс. С разрешението на председателите на съдилищата, в които се извърши наблюдението, те имаха улеснен достъп до съдебни документи и дела и присъстваха в съдебните зали. Тяхното присъствие се отбелязва с наличието на червена папка, която ги отличава от страните по делото и от останалите граждани.

Обучение на гражданските наблюдатели

Гражданските наблюдатели са обучени и запознати с методите, целите и задачите на съдебния мониторинг, със законовите разпоредби, регулиращи отношенията, възникнали в ситуации на насилие над жени, с различните видове престъпления, дела и правни процедури, с процеса на придвижване на делата в съда, как да работят с документацията, кога и как могат да я ползват.

Срещи на наблюдателите с председателите на съдилища и съдиите

По време на реализирането на проекта са проведени 10 срещи на гражданските наблюдатели с председателите и съдиите от съдилищата във Варна, Бургас, Разград и София. Тези срещи допринасят за подобряване на партньорството между съдилищата, от една страна, и неправителствените организации и наблюдателите, от друга. По време на тези срещи се извършва планирането на дейностите по проекта, изготвят се графици за предстоящите за разглеждане дела и се обсъжда необходимостта от съдействие от страна на съдиите и съдебните служители при извършването на гражданското наблюдение, за разпространяване на информационни материали, свързани с реализирането на проекта.

Срещи на гражданските наблюдатели

Всеки месец по време на реализирането на проекта неправителствените организации от четирите града организират срещи на гражданските наблюдатели, където те споделят своите впечатления от работата на съдиите и съдебните служители, обсъждат как протича наблюдението на делата в съдебните зали и тяхната продължителност, взаимодействието си със служителите в деловодствата. Срещите допринасят за подобряване на ефективността на наблюдението и помагат на наблюдателите да изготвят обективни и полезни доклади.

Интернет страница

Интернет страницата на проекта – www.courtwatch.bg - представя подробна и полезна информация за целите и задачите на проекта, неговите резултати, месечни отчети и доклади, както и обобщените статически данни от попълнените анкетни карти.

Осъществяване на гражданско наблюдение

От декември 2003 г. доброволци наблюдават наказателни и граждански дела в Окръжен съд и Районен съд – Варна, Районен съд – Бургас, Окръжен и Районен съд – Разград, и брачната колегия към Софийския районен съд и регистрират констатациите си чрез попълване на анкетни карти.

Общият брой на осъществените наблюдения е 341. При старта на проекта част от делата вече са били минали едно или няколко заседания. Поради това част от делата са проследени от начало до край, а други – от средата. Приблизителният

брой на проследените през периода декември 2004-декември 2005 наказателни и бракоразводни дела е над 200.

Изготвяне на аналитични доклади

През периода на изпълнение на проекта неправителствените организации, партньори по проекта, изготвят аналитични доклади, чиято цел е да предоставят надеждна обратна връзка до съдилищата и до местната общественост за развитието на делата и констатираните проблеми и добри практики. Тези доклади или линкове към тях може да намерите на интернет страницата на проекта.

Настоящият доклад обобщава и доразвива изводите и препоръките, направени от доброволците и неправителствените организации по повод извършените в съдилищата наблюдения чрез провеждането на фокус групи със съдии и участници в проекта.

Глава 3 СТАТИСТИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОЕКТА

Общият брой на осъществените наблюдения е 341. При старта на проекта част от делата вече са били минали едно или няколко заседания. Поради това част от делата са проследени от начало до край, а други – от средата. Приблизителният брой на проследените дела е над 190. Основа на анализът обаче е не отделното дело, а отделното заседание, доколкото повечето от делата преминават през повече от едно заседание. Навсякъде в текста, където анализът се базира не върху наблюдаваните заседания, а върху съвкупността от дела, това е отбелязано специално.

Типове проследени дела:

1. Наказателни – 66
2. Бракоразводни дела с елемент на домашно насилие – 107
3. Дела по закона за защита срещу домашното насилие – 29

Периодът на наблюдение обхваща октомври 2004 г.-декември 2005 г.

Освен събраната статистическа информация и факти проведените наблюдения имат няколко други много съществени резултата и констатации:

- ü Наблюдението има като косвен ефект постигане на по-голяма дисциплина и стриктност в наблюдаваните съдилища: минимизирани са закъсненията при разглеждане на делото, почти не се правят бележи и коментари извън протокола.
- ü Във всички карти за наблюдение почти без изключение гражданските наблюдатели отбелязват, че съдиите се държат обективно и безпристрастно и указват правата на страните по делото.
- ü Доколкото е имало негативно и грубо отношение към наблюдателите, в повечето случаи то е било от страна на административния персонал – деловодителките.

- Û Като първи опит за гражданско наблюдение на работата на съдилищата настоящият проект се сблъсква с трудности при достъпа и допускане на сътрудниците в съдебни зали. Въпреки това, доколкото работата на съда по повечето дела е публична, проектът е бил осъществен, макар и с поредица от трудности при осигуряване на официално съгласие на съда.
- Û Все още обаче наблюденията регистрират трудности при намиране на съдебните зали, в които са насрочени делата, липса на информация за това кое дело кога и къде се гледа и пр. Това в по-голяма степен е валидно за Софийския районен съд и малко по-слабо – за останалите градове, в които е провеждано наблюдението.

БРАКОРАЗВОДНИ ДЕЛА

Û Социално-демографски профил на жертвата

Всички жертви на домашно насилие, стигнали до бракоразводни дела, са жени и средната им възраст е 38,7 години. Преобладаващата част от тях са с българска етническа принадлежност (78%), но самоидентифициращите се като роми по-често влизат в групата на жените, които стават жертви на домашно насилие. Делът на ромите в изследваната съвкупност е 11%, докато средно за пълнолетното население на страната той е 5%. Обратно, за турския етнос можем да кажем, че жените от турската етническа общност по-рядко достигат до развод с елементи на домашно насилие. Делът на турците в България е 9%, докато при бракоразводните дела с елемент на домашно насилие едва 3.5% самоопределят себе си като турци.

Най-често в семействата, които са достигнали до развод с елементи на домашно насилие, и двамата брачни партньори са със средно образование (66%) и доста по-рядко от средното за страната един от партньорите има по-високо от средно образование (3-4%).

Трудовата заетост и на жертвите, и на насилника е висока, но все пак при мъжете по-често се срещат безработни (заетостта при жените е 93%, а при мъжете 73%). Ответникът обикновено е мъж. Средната възраст е 40 г.

Û Отношение към жертвата

Изследването не показва негативно отношение или вторична виктимизация на жертвата от страна на ангажираните в съдебния процес лица. Почти без изключение наблюдателите подчертават, че съдът се държи безпристрастно и разяснява на страните правата им, а останалите служебни лица нямат някакво изразено и подчертано негативно отношение.

Û Организация на съдебния процес

Чуваемостта в съдебната зала е добра. 92% от наблюдателите отбелязват, че не е имало проблем присъстващите да чуват изявленията на участващите в процеса. Закъснения има в 42% от делата, но средното закъснение е в рамките на около 30 минути. Закъснение над 30 минути имат около една шеста от делата (16%).

Û Адвокатска защита и свидетели

Ищците в почти всички случаи (95%) имат адвокат, докато при ответниците адвокати имат около 60%. Практиката на привличане на свидетели е сравнително слабо застъпена – около една трета от ищците и една четвърт от ответниците

привличат свидетели обикновено от кръга на близките родственици. Трудностите по призоваване на свидетели обаче се оказва един от основните фактори за забавяне на съдебния процес.

Ответникът присъства в залата при около 50% от случаите. Доста по-рядко присъстват близки на жертвата (18%), което показва, че тя трудно може да разчита на подкрепа от свои близки. Още по-слаба е практиката да присъстват близки на ответника (9%).

Тези статистически данни установяват факта, че много малко жертви на насилие, които не могат да си позволят адвокат, биха се решили да потърсят съдебна защита. Това донякъде обяснява проблема със сравнително малкото дела по ЗЗДН.

ÿ Съдебен процес

За разлика от наказателните дела бракоразводните дела претърпяват значително по-малък брой отлагания и отказ да бъде даден ход на делото. При 9% от заседанията не се дава ход, а при 7% заседанието се отлага за друга дата. Средната продължителност на заседанията е 17 минути, като в 56% от случаите те приключват за по-малко от 10 минути.

Напрежение, изразено явно и прераснало в открита вражда, има при 3-4% от делата и в половината от случаите то е овладяно от съдията. Като цяло и двете страни се въздържат от изявления. Само 26% от пострадалите и 21% от извършителите на насилието правят изявление в съдебна зала. При 80% заседания, в които на делото е даден ход, това са съответно една трета и една четвърт от делата. В малко над една трета от залите (37%) е имало съдебна охрана, но в останалите случаи наблюдателите посочват, че не е имало охрана вътре или пред залата.

Наблюденията категорично показват, че няма пристрастно или тенденциозно отношение от страна на съда: при 91% от наблюденията няма пристрастност на съда към страните, 88% регистрират, че няма коментари или изявления извън протокола, 91% отбелязват, че съдията поддържа реда в залата, а 90% – че съдът указва правата на страните.

Малко по-слабо се реализират възможностите за възпитателна функция на процеса и мерките за спиране на насилието. Сравнително рядко са и делата, при които съдът се стреми да изясни формите, причините и резултата от насилието. Към преодоляване на тези слабости трябва да бъдат насочени последващите усилия, за да се извършва не само наказателна, но и корекционно-възпитателна дейност.

	Да	Не	Не е посочено
Съумя ли съдията да поддържа реда в залата	91,2	1,8	7,0
Изпълни ли съдът задълженията си да укаже на страните правата им	89,5	1,8	8,8
Използва ли съдът правото си да дава указания и напътствия на страните	64,9	22,8	12,3

Прояви ли съдът активност за изясняване причините за насилието	59,6	24,6	15,8
Прояви ли съдът активност при изясняване на формите, причините и резултата от насилието	50,2	26,8	23,2
Изяснени ли бяха данни за предишни прояви на насилие на страните	48,2	41,1	10,7
<u>Предприе ли съдът мерки за спиране на насилието</u>	<u>19,6</u>	<u>51,8</u>	<u>28,6</u>
Използва ли съдът възможността да приложи възпитателна функция на процеса	16,1	53,6	30,4
Изнесени ли бяха данни за продължаващо насилие	30,4	57,1	12,5
Правени ли бяха коментари и изявления извън протокола	7,0	87,7	5,3
Демонстрира ли съдът пристрастност към страните	3,5	91,2	5,3

Û Взаимодействие между институциите и доказателствен материал

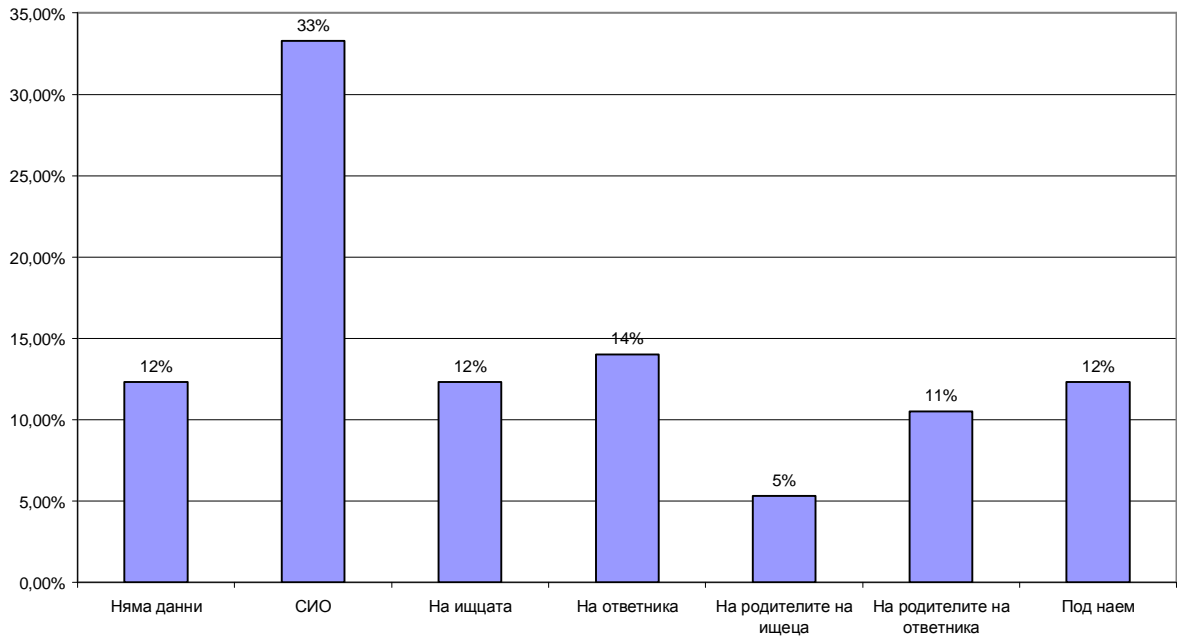
Само в една трета от делата има подаден сигнал до органите на МВР. Един от най-трудните моменти в делата със случаи на домашно насилие е доказателственият материал. Доказателства за домашно насилие са приложени в 48% от делата (при 100% твърдения). Едва в 2% от делата бракоразводното дело е съпътствано от висящо наказателно дело.

Û Семейно-имуществени отношения и ползване на жилището

При 72% от делата съпрузите не живеят заедно, като в две трети от случаите жената е напуснала жилището и в една трета от делата – мъжът. Една четвърт (24%) от брачните двойки, които са в процедура по развод и в делото има твърдения за домашно насилие, живеят заедно, което е допълнителна предпоставка за несигурност на жертвата. Тази тенденция е резултат от материалните трудности и по-ниския статус, с който се отличават тези семейства.

Вероятно поради по-ниския материален статус на тези семейства те по-често от средното за страната живеят в жилища на свои родители или под наем. Собствеността върху жилището при двойките в процедура по развод с данни за наличие на домашно насилие по-рядко от средното за страната е на двамата или на един от двамата съпрузи.

Чия собственост е семейното жилище

Обичайно жилището напуска ищцата (46%), но в една пета от разводите, съпътствани с насилие, жилището напуска ответникът (23%).

Û Причини за насилието

Изследването категорично показва, че един от най-силните фактори за домашно насилие са алкохолните или други зависимости. В 70% от делата има случаи на алкохолни зависимости.

Û Уязвимост на децата

Един от много сериозните съпътстващи проблеми в случаите на домашно насилие е присъствието на деца под 18 г. 70% от семействата, които са в процедура по развод, имат деца под 18 г. Около 85% от тях са присъствали на сцената на домашно насилие. Над половината от случаите това е съпътствано с данни, приложени към делото. Едва в 12-13% от случаите обаче децата са били разпитвани пред съда.

НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

За разлика от бракоразводните дела наказателните дела се характеризират с по-голяма продължителност от момента на извършване на престъплението до окончателното решение и по-чести отлагания поради неявяване на свидетели по делото. Друга особеност на наказателните дела по случаи на домашно насилие са по-дългите съдебни заседания.

Именно поради честите отлагания и малкия брой дела същността на наблюденията е много малка. На практика наблюдателите в половината от

случаите не могат да попълнят анкетната карта, тъй като делото е отложено, и поради това съдържателна информация за това как е протекло заседанието липсва.

ÿ Социално-демографски профил на жертвата и на насилника

В почти всички случаи извършителят на насилието е мъж. За разлика обаче от бракоразводните дела, където жертвите са предимно жени, при наказателните дела една четвърт от жертвите са мъже. Във възрастов план има по-голямо многообразие на възрасти и статуси. При пострадалите се забелязват немалко случаи на деца и възрастни хора. Около една трета от насилниците са с регистрирано криминално минало.

ÿ Организация на съдебния процес

Закъснение има в 60% от заседанията, като средно съдът започва работа с 20 минути закъснение. За разлика от бракоразводните дела, които протичат много бързо, заседанията при наказателните дела имат по-висока продължителност. Средно едно заседание трае 30 минути.

Малкият брой дела и честото отлагане на заседанията обаче правят трудно разглеждането в дълбочина и очертаването на профил на жертвата и насилника и характеристики на заседанията и съдебния процес. Такива констатации биха могли да се направят едва при натрупване на достатъчен брой случаи – поне 100 реално гледани дела при заседания, в които на делото се дава ход. Към момента поради липса на реални заседания (както посочихме, всяко второ дело е отложено) наблюдателите не са успели да регистрират включената в картите за наблюдение информация.